

palautta merkkiprozessia biologiselle tasolle ja näe organisin dispositiota merkkiprozessin varsinaiseksi kantajaksi ja rajoitu vain deskriptioon; (3) viestintäteoreettisesta suuntauksesta marxilaisen erottaa toisaalta ecolaisen pansemiotiikan vastaisuus ja toisaalta taas se, ettei siinä rajoituta vain vaihdon piiriin vaan tunkeudutaan myös produktio ongelmiin; (4) eroja on havaittava myös verrattuna toimintateoreettis-hermeneuttiseen suuntaan, sillä marxilaisuudessa ei rajoituta vain ymmärryksen kategoriaan." (s. 79)

* * *

Karkaman ja Sallamaan tutkielmat eivät tietenkään ole missään mielessä tiedotusoppia. Edellinen viittaa vain väljästi tiedotustutkijoiksi luokiteltaviin nimiin á la Roland Barthes ja Jürgen Habermas, Sallamaa taas sen lisäksi Yrjö Ahmavaaraan, Jorma Mäntylään ja Kaarle Nordenstrengiin.

Mutta tähän ei ole olennaista, vaan se että niin Karkaman kuin Sallamaan kysymyksenasettelut ovat pitkin matkaa kihelmöivän lähellä tiedotusopillisia. Toivottavasti hallitsevan paradigman pakottava voima ei estä keskustelua syntymästä.

Pertti Hemánus

Kontaktipuhelin out — tilakontakti in!

PIETILÄ, Kauko & SONDERMANN, Klaus. Luonnoksia joukkoviestinnän sosiologisen tutkimuksen metodeiksi. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Sarja B 50/1987.

Tutkimusmetodeja työkseen opettava vaiuu hurmioon saadessaan hyppysiinsä ensimmäistä kertaa Pietilä & Sondermannin. Vaikuttaa siltä, että tässä on vihdoin ratkaisu johonkin: Kuinka yhdistää perinteinen sisällön erittely ja sen tulkinta yhteiskunnallisten rakenteiden uudelleen hahmottamiseen ja jopa yhteiskunnalliseen toimintaan? Sisällön erittely suurimpia ongelmiahan ovat olleet eristyisyys praksiksesta, akateemisuus, työläys (mikä ei ihan enää mikrojen kaudella pidä paikkaansa) ja tulosten itsestäänselvyys verrattuna tutkijan kokemuksiin. Sanomalehtien nuuskiminen kirjain kirjaimelta on varsin monen tiedotustutkijan enemmän tai vähemmän julkinen intohimo. Kuinka tavoittaa tuo päivässä ikuisiksi ajoiksi vanhentuva, tuhansia "instansseja" sisältävä elementti?

Kauko Pietilä ja Klaus Sondermann ovat antautuneet sanomalehdelle, mutteivät tekstiin sulautuvan traditio-

naalisen erittelijän tavoin, vaan kriittistä välimatkaa rakentaen. Mistä tämä välimatka sitten syntyy? Kaikkein pisin se on käsitteeseen, josta tekijät käyttävät nimitystä "ihmisten orgnisoituminen kollektiiviseksi aktoreiksi". Tämä organisoituminen tapahtuu osittain juuri julkisuudessa, joka sitten erilaisissa viestinnän muodoissa kana-voi ("artikuloi") eri tahojen intressejä. Pietilän ja Sondermannin vaihtoehdona on joukkotiedotuksen yleisöjen tutkiminen sisältöjen kautta ja ohella. Tämä juuri vaikuttaa lupaavalta.

Julkisuus muodostuu erilaisista diskursseista ja yleisöistä, joita nämä diskurssit sitten kosiskelevat, puhuttelevat, maanittelevat, aiheuttavat jopa vastaväitteitä. Kauko Pietilän vanha teema, kysymys siitä, millaiseen yhteiskunnalliseen yhteyteen teksti lukijansa solmii, tuntuu hakeutuvan metodiinsa. Voimme esimerkiksi arvioida erilaisten yhteyksien, puhuttelujen ja kontaktien **menestyksellisyttä**: miten puhuttelut todellisuudessa mobilisoivat ihmisiä (s. 11). Tässä vaiheessa tutkija voi jo hahmotella mielessään "menestyksellisyystutkimuksia": mikä väline missäkin tilanteessa "menestyksellisin". Seuraa kuitenkin kylmä suihku. Menestyksellisyys mitaattuu myös Pietilän ja Sondermannin mukaan "jäsen- ja yleisömääristä, lukija-, kuuntelija- ja katsojaluvuista" (s. 11).

No, keskeistä on kuitenkin liike eikä päämäärä ja tässä liike on **yleisöstä julkisuuteen**. Lähemme liikehtimään tekijöiden matkassa ja tuolloin välttämättömäksi kävelykepikeksi tulee diskurssin käsite. Tekijöiden mukaan ihmiset muodostavat erilaisia diskursiivisia liittymiä, joiden sosiologinen tematisointi jäännöstyy polariteettiin **me/me** (s. 27). Maailma jakautuu alituisesti 'meihin' ja siihen, mikä ei ole meitä: "...Se on alituista irtautumista maailmasta ja itsetietoisuuden kehittämistä tässä irtautumisessa — ja sitten mukaan tulemistä, yhteyteen asettumista tämän itsetietoisuuden pohjalta." (28). Pietilän ja Sondermannin mielestä "joukkoviestintä tai journalismi ei muodosta tietoa todellisuuden vastineeksi, vaan aina jonkinlaista sosiaalista ja yhteiskunnallista ryhmittymistä sen 'tuonpuoleisen' vastineeksi, jossa jo on sosiaalista ja yhteiskunnallista jäsentymistä: ihmisiä tietyissä rooleissa ja asemissa, laitoksia, organisaatioita, instansseja ja sen sellaista." (s. 28).

Tässä siis meille joukkoviestinnän sosiologian perusaineokset, missä metodi?

Tekijät eivät onneksi lähde kaavailemaan keittokirjaa. He ryhtyvät "kokeiluun", joissa keskeinen kysymys on, miten **Helsingin Sanomien** julkisuus muodostuu. Artikkeleista etsitään puheaktiteorioiden mukaisia puhuttelijoita, puhuteltuja, kuulijoita sekä illokutiivista voimaa. Kysymys on lyotardilaisittain eräänlaisesta kielipelistä ja sen sääntöjen 'paljastamisesta'. Voiko Helsingin Sanomat paljastua tätä kautta?

Kauko Pietilä ja Klaus Sondermann eivät ole työtä pelkääviä. Eksploraatioita journalistisiin teksteihin (lue: yksittäisiin uutisartikkeleihin) tehdään pohtien, miten juttu (mm. demarien energiaverokapinasta) olisi ymmärrettävissä yhteiskunnallistumisena, millaisia puhujien ja puhuteltujen konstellaatioita niistä voisi löytyä? Mikä on puhuttelujen voima?

Ja taas tekstistä huima hyppy yhteiskuntaan. Tekijät asettavat kysymyksensä ensimmäisen eksploraation jälkeen: "Esitä, millainen **yhteiskunta** (vahvennus KP ja KS) ilmiömme (tai ilmiössämme) on! Jutusta olisi etsittävä siis sosiaalisyhteiskunnallista kokonaisuutta. (s. 53).

Metodiopettaja huokaa syvään. Sosiaaliyhteiskunnallinen kokonaisuus siis, sanopa se innokkaille tutkijan aluille. Mutta Pietilä ja Sondermann ovat myös mietinneet ongelmaa. Nyt liike tihentyy, etäisyydet tiivistyvät huimasti ja olemmekin yllättäen Balesin vuorovaikutusteoriassa. Ihan totta! Voimme tutkia, keistä juttujen 'pienryhmät' muodostuvat, millaisia sosiaalisia kontakteja heidän välillään on jne. Tämähän tuntuu tutulta ja turvalliselta. Vuorovaikutusluokat houkuttelevat kirjoittajia jopa luettelemaan ne (s. 61). Tutkijat huomaavat itsekä ohjautuneensa alkuolettamuksistaan toisaalle (s. 63). Pitäisikö tehdä eksploraatio II? Käydään läpi televisiouutisten visuaalista tekstiä. Samalla tekijät arvioivat sanomalehti- ja tv-tekstin erittelyn eroavaisuuksia: "Tv-uutiskielen elementit ovat siis tavallaan paljon puhetekoelementtejä laajempia kokonaisuuksia. — Sanomalehtiutisten teksti ei samalla ilmeisyydellä jäsenny lauseita ja virkkeitä (puhetekojä) laajempiin elementaarisin kokonaisuuksiin." (s. 76). Projektin tarvitsee kehit-

telyä eksploraatioiden III ja IV muodossa.

Viimeistään tässä vaiheessa lukijalle selviää, että alkuinnostus oli ehkä liioiteltua. Kysymys on sittenkin juuri kokeiluista, joista tekijät itsekä puhuvat. He kiertävät ympyrää ja palaavat Jan Szczepánskin yhteiskunnallistumisteoriaan. Yhteiskunnallistumisen atomi — tai jopa kvarkki — voisi olla tilakontakti side-elementtinä 'meidän' ja 'niiden' välillä. Etsikäämme siis pienimmät mahdolliset tilakontaktit! Helsingin Sanomien arkinumerosta pikaisesti laskemalle löydämme "osapuulleen 5 miljardia" kontaktia. Tai ehkä onkin järkevää puhua kontaktipotentialista, kuten K. Pietilä ja K. Sondermann liudentavat.

Kontaktipotentialien laskemisesta voi alkaa sisällön erittelyn uusi kukoistus, nyt kriittisempänä, 'demokratistisempänä', väestöstä julkisuuteen. Mutta tekijät eivät kerro, miten tämä menetelmä ylittää alussa mainitsemani sisällön erittelyn heikkoudet (eristyneisyys, akateemisuus, työläys, tulosten itsestään selvyys). Lukija ei saa toivomaansa katharsista, vaan hänen on ratkaistava, miten kumouksellinen tämä joukkotiedotuksen sosiologia käytännön tutkimustyössä on. Tutkimuskokeilujen tekeminen on kuitenkin tärkeää ja vielä tärkeämpää on osoittaa myös, miten erilaisiin vaihtoehtoihin on suhtauduttava, mitä menetelmältä voi odottaa. Tällaisen kartoittavan perusurakan ovat Kauko Pietilä ja Klaus Sondermann tehneet.

Irma Kaarina Halonen